

IMPROVEMENT OF ACCOUNTING POLICY IN COMMERCIAL BANKS

Umidjon Egamnazarov son of Khatamjon

Master of Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan

Tijorat banklarida hisob siyosatini takomillashtirish

Egamnazarov Umidjon Xatamjon og'li

O'zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi magistri

Annotatsiya: Maqolada kredit tashkilotlarida hisob siyosatini shakllantirish tartibining iqtisodiy mazmuni va xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim bo'g'ini va pul tizimining ajralmas qismi bo'lganligi sababli maqolada buxgalteriya hisobi va hisob siyosatini shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar belgilab berilgan. Maqolaga ko'ra, bankning hisob siyosati bankning qimmatli qog'ozlar bilan passiv va faol operatsiyalariga nisbatan metodologiyaning elementlarini o'z ichiga olgan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, tijorat banklari, hisob siyosati, uslubiy jihatlari, tashkiliy-texnik jihatlari, buxgalteriya hisobi usullari, kredit tashkilotlari.

Abstract: The article examines the economic content and features of the procedure for forming accounting policies in credit institutions. Since commercial banks are an important link in the economy and an integral part of the monetary system, the article defines the main factors influencing accounting and the formation of accounting policies. According to the article, the bank's accounting policy should contain elements of the methodology for passive and active operations of the bank with securities. Based on the analysis of the elements of the accounting policy, it is necessary to foresee their tax consequences, in this regard, the choice of one or another accounting option should be recorded in this document.

Key words: accounting, commercial banks, accounting policy, methodological aspects, organizational and technical aspects, accounting methods, credit organizations.

Maqolada kredit tashkilotlarida hisob siyosatini shakllantirish tartibining iqtisodiy mazmuni va xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim bo'g'ini va pul tizimining ajralmas qismi bo'lganligi sababli, maqolada buxgalteriya hisobi va hisob siyosatini shakllantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar aniqlangan. Ushbu maqolada hisobga olish siyosatining tarkibi va maqsadiga e'tibor qaratiladi. Mahalliy normativ hujjatga muvofiq u buxgalteriya hisobini tartibga soladi, bu hisob-kitoblarning ish rejasini, hujjat shakllarini, hujjat aylanishi qoidalarini va inventarizatsiya va nazoratni o'tkazish tartibini belgilaydi. Buxgalteriya siyosati elementlarini tahlil qilish asosida bu borada ularning soliq oqibatlarini oldindan

ko'rish kerak, bu yoki boshqa buxgalteriya variantini tanlash ushbu hujjatda qayd etilishi kerak. Bank hisobi samaradorlik va qurilish shakllarining birligi bilan tavsiflanadi. Bu bankda ish vaqti davomida amalga oshirilgan barcha hisob-kitob, kredit va boshqa operatsiyalar bir kunda mijozlarning analitik hisobining shaxsiy hisobvaraqlarida aks ettirilishi va bankning kunlik balansini tuzish orqali nazorat qilinishida namoyon bo'ladi. Bank muassasalari har kuni tahliliy buxgalteriya hisobi uchun shaxsiy hisobvaraqlarni tuzadilar va mijozlarga kun davomida amalga oshirilgan barcha hisob-kitob, kredit, naqd va boshqa pul operatsiyalarini aks ettiruvchi ushbu hisobvaraqlardan ko'chirma va (nusxalar) beradilar. Bunday bayonotlar korxonalar, tashkilot va muassasalarning buxgalteriya hisoblarida ularning barcha operatsiyalarini aks ettirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Barcha banklar uchun yagona hisob-kitob shakli bank faoliyatini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Bank hisobining ravshanligi va samaradorligi pul mablag'larining saqlanishi, pul muomalasi va hisob-kitob-kredit munosabatlari holatini nazorat qilish imkonini beradi. Bank muassasalarida buxgalteriya hisobi va hujjat aylanishini to'g'ri tashkil etish korxonalar va tashkilotlarning buxgalteriya hisobi holatiga bevosita ta'sir qiladi. Maqolada iqtisodiy mazmun va tartib, xususan, kredit tashkilotlarida muhim hisob siyosatini shakllantirish masalalari ko'rib chiqiladi. Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim qismi va pul tizimining bir qismi bo'lganligi sababli, ishda buxgalteriya hisobi va siyosatni shakllantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar aniqlangan. Ushbu maqolada hisobga olish siyosatining tarkibi va maqsadiga e'tibor, ro'yxatga olishni tartibga soluvchi ichki me'yoriy hujjatlarga muvofiq, buxgalteriya hisoblarining ishchi rejasini, shakllarini, hujjatlarini, ish jarayoni qoidalarini va inventarizatsiya va nazorat qilish tartiblarini belgilaydi. Maqolaga ko'ra, bankning hisob siyosati qimmatli qog'ozlar bilan passiv va faol bank operatsiyalarini amalga oshirish texnikasi elementlarini o'z ichiga olishi kerak. Buxgalteriya siyosati elementlarini tahlil qilish asosida ularning soliq oqibatlarini oldindan bilish kerak, chunki har qanday variantni tanlash bilan bog'liq holda ushbu hujjatda hisobga olinishi kerak.

Tayanch so'zlar: buxgalteriya hisobi, tijorat banklari, hisob siyosati, uslubiy jihatlari, tashkiliy-texnik jihatlari, buxgalteriya hisobi usuli, kredit tashkilotlari.

Tijorat banklari mamlakatdagi makroiqtisodiy vaziyat va davlat tomonidan tartibga solish choralarining barcha ta'sirini boshdan kechirganligi sababli, ular uchun hisob siyosatini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega muhimroq va murakkab vazifa. Darhaqiqat, bir tomondan, bank o'z faoliyatining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda har qanday tavsiya etilgan standart sxemalarga ko'r-ko'rona amal qila olmaydi, boshqa tomondan, u o'zining mulkiy va moliyaviy holati to'g'risidagi

ma'lumotlarning mavjudligi va shaffofligini ta'minlashi kerak, bu esa kuzatilmasdan mumkin emas.

Tijorat banklarida buxgalteriya hisobini tashkil etishga quyidagi asosiy omillar ta'sir qiladi:

1. Huquqiy sohaning xususiyatlari qaysi tijorat banklari faoliyat yuritadi: qo'shimcha ravishda "Buxgalteriya hisobi to'g'risida" Federal qonuni, banklar Rossiya Bankining kredit tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tartibga soluvchi va tartibga soluvchi qoidalariga rioya qilishlari shart;
2. Bankning alohida ijtimoiy roli iqtisodiyot tarmoqlari: banklarni kreditni qayta taqsimlashning kuchli mexanizmiga aylantirish va iqtisodiyotdagi investitsiya resurslari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va byudjetlar o'rtasidagi hisob-kitoblarning tashkilotchisi, valyuta bozori va qimmatli qog'ozlar bozorining faol ishtirokchisi va undan kelib chiqadigan banklar faoliyatini nazorat qilishning maxsus tizimi;
3. Bank faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari: bilan ishlash moliyaviy talablar va majburiyatlar, to'lov vositalarini chiqarish muxbirlig aloqalari;
4. Raqobat sharoitida bank faoliyatining dinamikligi, buxgalteriya hisobi bo'yicha tasdiqlangan me'yoriy hujjatlar mavjud bo'lmagan yangi bank xizmatlarining paydo bo'lishi. 1995 yildan boshlab xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, shu jumladan kredit tashkilotlari hisobot davrida buxgalteriya hisobi jarayonining uslubiy, texnik va tashkiliy birligini ta'minlash maqsadida o'z hisob siyosatini shakllantirmoqda. So'zning keng ma'nosida buxgalteriya siyosati - bu quyidagi maqsadlarda operatsion va buxgalteriya hisobini yuritish tartibi: umuman rejalashtirish va boshqarish; aktivlarni, majburiyatlarni, xarajatlarni va moliyaviy natijalarni, shu jumladan konsolidatsiyalangan moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda adekvat baholash; soliqni rejalashtirish.

So'zning tor ma'nosida hisob siyosati deganda buxgalteriya hisobida operatsiyalar, aktivlar va majburiyatlar, xarajatlar va moliyaviy natijalarni aks ettirish uchun qonun bilan belgilangan maqbul alternativalar to'plami tushuniladi. Shu bilan birga, moliyaviy va soliq qonunchiligi buxgalteriya siyosati ishlab chiqiladigan va qo'llaniladigan operatsiyalar ro'yxatini, shuningdek, muqobil usullarning o'zini belgilaydi. Bank o'z hisob siyosatida qog'ozda (shakllarda) tuzilgan hujjatlarni dasturiy ta'minotdan foydalangan holda, shuningdek kodlar, parollar va boshqa vositalardan foydalangan holda vizual tekshirish orqali amalga oshiriladigan bunday nazorat usullari va texnik vositalarini belgilaydi. Ushbu nazoratning majburiy qismi doimiy keyingi nazorat (tegishli hujjatlar bilan amalga oshirilgan operatsiyalarni hisobga olish va rasmiylashtirishning to'g'riligini nazorat qilish) bo'lib, u nazorat qiluvchi xodim tomonidan hujjatlarga qo'shimcha imzo qo'yishni o'z ichiga oladi.

Bosh buxgalter, uning o'rinbosarlari, bo'lim boshliqlari va nazorat-nazorat xizmati xodimlari tizimli ravishda buxgalteriya hisobi va kassa ishlarining keyingi auditini amalga oshiradilar. Shu bilan birga, bankning buxgalteriya siyosati bunday tekshiruvlarni o'tkazish usullari va usullarini va ularning natijalarini qayd etish tartibini belgilaydi. Bankning buxgalteriya bo'limidan tashqari nazoratni bankning ichki nazorat xizmati amalga oshirishi kerak. Bank hisob siyosatining yana bir muhim elementi analitik va sintetik buxgalteriya hujjatlarini chop etish tartibi va chastotasidir. Shu munosabat bilan, majburiy chop etilishi kerak bo'lgan hujjatlar ro'yxati va ularni chiqarish davriyligi, shuningdek, kerak bo'lganda chop etish uchun beriladigan hujjatlar ro'yxati belgilanadi. Shu bilan birga, har kuni buxgalteriya balansi, operatsiyalar amalga oshirilgan shaxsiy hisobvaraqlar, shuningdek, mijoz hisobvaraqlaridan ko'chirmalar chop etiladi. Uslubiy nuqtai nazardan, bankning hisob siyosati ichki (ishchi) qoidalarni o'z ichiga olishi kerak. Shu jihatdan bank hisobining bir qator masalalarini yetarlicha ishlab chiqilmagan deb hisoblash mumkin. Bu yerda banklar hisob siyosatining ularning moliyaviy natijalari va soliq solinadigan bazasiga ta'sir etuvchi eng muhim jihatlariga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiqdir. Moliyaviy natijalarni yaratish chastotasini tanlash. Buxgalteriya hisobi qoidalari ish natijalarini bankning o'zi qarori bilan, lekin har chorakda kamida bir marta chiqarishga imkon beradi. Shunday qilib, moliyaviy natijalarni (oylik yoki choraklik) ishlab chiqarish chastotasi to'g'risidagi qaror bankning moliyaviy holatidan kelib chiqqan holda, shuningdek soliq to'lovlari davriyligi va bank faoliyatining boshqa omillari bilan birgalikda qabul qilinishi kerak. Ishonchga, ijaraga yoki lizingga berilgan mulkdan daromad olish davriyligi daromad solig'ini byudjetga to'lash davriyligiga mos kelishi kerak. Kelgusi davrlarning daromadlari va xarajatlarini hisobot davrining daromadlari va xarajatlariga (oylik yoki choraklik) hisobdan chiqarish chastotasi ham daromad solig'ini to'lashning tanlangan variantiga bog'liq. Bu olingan yoki to'langan, lekin kelgusi davrlarga taalluqli (avansdan olingan ijara haqi, davriy nashrlarga obuna bo'lish, oldindan to'langan boshqa shunga o'xshash xarajatlar) daromad va xarajatlarga taalluqlidir. Kredit operatsiyalarini hisobga olish metodologiyasi. Qarz olingan mablag'lar bo'yicha bank tomonidan to'lanadigan foizlar kamaytiriladigan xarajatlarga kiritiladi Bankning buxgalteriya siyosati quyidagi elementlarni ham belgilashi kerak:

- passiv operatsiyalar uchun: kreditlardan foydalanganlik uchun foizlarni bank xarajatlariga qo'shish vaqti; overdraft shaklida berilgan kreditlarni rasmiylashtirish va hisobga olish; ochiq kredit liniyalarini hisobga olish tartibi;
- faol operatsiyalar uchun: berilgan kreditlar bo'yicha foizlar bank daromadiga kiritilgan payt; kreditlash faoliyatidan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yo'qotishlar uchun zaxiralarni shakllantirish, sozlash va ulardan foydalanish tartibi.

Qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarni hisobga olish metodologiyasi. Ushbu operatsiyalar uchun buxgalteriya siyosatini tanlash qiyin vazifadir, chunki tegishli me'yoriy-huquqiy baza etarli darajada aniq emas.

Bankning hisob siyosati bankning qimmatli qog'ozlar bilan passiv (emissiya) va faol (investitsiya) operatsiyalariga nisbatan metodologiya elementlarini o'z ichiga olishi kerak. Quyidagi savollarga javob berish kerak.

Passiv (emissiya) operatsiyalari nuqtai nazaridan, buxgalteriya hisobi tartibini ta'minlash kerak.

Aktiv (investitsiya) operatsiyalari bo'yicha - buxgalteriya hisobi tartibi: boshqa emitentlarning qimmatli qog'ozlariga qo'yilgan investitsiyalar; o'z qimmatli qog'ozlarini qayta sotib olish.

Qimmatli qog'ozlarni tasarruf etishdan keyin baholash usullarini ham tanlashingiz kerak. U yoki bu usulni tanlash bankning moliyaviy natijalariga ta'sir qiladi.

Shunday qilib, hisob siyosatining ayrim elementlarini aniqlashda ularning soliq oqibatlarini oldindan bilish kerak. Buxgalteriya siyosatining soliq jihati banklarga daromad solig'i va qo'shilgan qiymat solig'i kabi soliqlar bo'yicha byudjet bilan hisob-kitob qilish variantlarini mustaqil tanlash huquqi berilganida ham ifodalanadi. U yoki bu variantni tanlash bankning buxgalteriya siyosatida belgilanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Налоговый Кодекс РФ (часть II): от 05.08.2000 8117-ФЗ (ред. от 07.07.2003) // Справочно-правовая система «Гарант».
2. О Центральном банке Российской Федерации (Банке России): Федеральный закон РФ от 10.07.2002 № 86-ФЗ. (ред. от 10.01.2003) // Справочно-правовая система «Гарант».
3. Ильина, Л.В. Проблемы формирования учетной политики и коммерческих банков / Л.В. Ильина // Логистические подходы в управлении инвестициями и инновациями - Саратов, 2011. - С. 61-66.
4. Учетная и налоговая политика банка // Бюро: <http://www.provsebanki.ru/text/284>
5. Лаврушин О.И., Афанасьева О.Н., Корниенко С.Л. (2008) Банковское дело: современная система кредитования: учебник. 2-е изд. Москва: Кнорус. - с.
6. Погорелова И.В., Зенченко С.В. (2013) К вопросу о тарифной политике коммерческого банка. Вестник АПК Ставрополя. - №4(12). - с. 129-132. 13.